

'יתיב רבי תלת תעניתא' – לפי שהיה גדול ונשיא בישראל והיו הכל מתאספים כשמתווכחים, היה חילול וגנאי אם ינצחוהו. (תורא"ש)

'כוס של ברכה אתה שותה או ארבעים זהובים אתה נוטל' – לא משום שתית הכוס, אלא היה רוצה לשלחו קודם ברכה, שלא ישתתף עמהם בברכה, משום שהיה מין. (תורא"ש)

– כתבו הראשונים (ערמב"ן, רשב"א, ר"ן, ריטב"א, ועוד) שלפי המסקנא, בין החוטף מצוה ללא ברכה בין החוטף ברכה ללא מצוה – חייב עשרה זהובים, (ואעפ"י שמכאן אין ראייה אלא לענין ברכה, בסוגיא בב"ק (צא) מבואר שאף במצוה שאין בה ברכה חייב).
ואמנם כאשר חוטף מצוה שיש עמה ברכה – משלם עשרה ולא עשרים, כמבואר כאן לענין כיסוי, כיון שאי אפשר לברכה שתאמר ללא המצוה.

(ואין להקשות לפי זה, מהו שהורה רבנו תם במוהל שחטף המצוה ממוהל אחר, שפטור מלשלם משום שהמוהל השני נכח שם והיה עונה 'אמן' וגדול העונה 'אמן' יותר מן המברך – והלא מכל מקום יתחייב משום המצוה? לא קשיא, שהרי מצוה זו עושה בשליחות האב, וגם המוהל הראשון לא היה אלא שליח, על כן מצד המצוה הרי לא חטף אלא שליחות, ולכן לא דנו לחייבו אלא מצד הברכה. וצ"ב).

'...השוחט ונבלע דם בקרקע חייב לכסות. התם כשרשמו ניכר' – ואף על פי שקצת מן הדם נבלע ונתכסה, והרי להלכה קיימא לן כשיטת ר' יהודה (פה) שאין צריך לכסות את כל הדם אלא די במקצתו – כאן שלא נתקיימה המצוה עדיין, שהרי נתכסה מאליו ולא על ידי האדם – לא פקעה המצוה, וצריך האדם לכסות עוד. והוא הדין כשכסתה הרוח מקצת מן הדם – צריך האדם לכסות עוד. (עפ"י הרוקח – הלכות כיסוי הדם; שפת אמת שבת כה: ואולם במנחת חינוך (קפו) כתב להסתפק בדבר. – מובא בהערות הרי"ד אילן לחודשי הרשב"א, מוסה"ק, הערה 76.

ונראה לפי"ז שהוא הדין כשאדם כיסה מקצת, ולא נתכוין לשם מצוה וכדומה, באופן שלא יצא ידי חובתו – עליו לכסות עוד בברכה, שהרי מצוותו לא פקעה. ואולם אם כיסה הכל באופן זה, אין חיוב לגלות ולכסות כדין, שהרי גם בכיסו הרוח לא שמענו חיוב לגלות ולכסות).

(ע"ב) 'לא שנו אלא שנפלו מים לתוך דם אבל נפל דם לתוך מים ראשון ראשון בטל' – נתבאר בובחים עח. ועע"ש בדף עט בענין תערובת איסור בהתר כשהאיסור ניכר במראיתו.

דף פח

'ר' יהודה סבר: דמו ואפילו מקצת דמו' – וכן הלכה. (כן דעת רוב-ככל הראשונים, דלא כדעת הרז"ה ורבנו יהונתן). ויש מן האחרונים שכתבו שאף לר' יהודה לכתחילה מצוה לכסות כל הדם. (משכנות יעקב ועוד – ע' במובא לעיל פה). ואולם מסקנת הפוסקים האחרונים כפי פשטות הסוגיא והפוסקים, שאף לכתחילה די בכיסוי מקצת דם (ע' שו"ת משיב דבר ח"ב יא; חזו"א ג, כד, ועוד), אלא שנראה מדברי הפוסקים שאף לר' יהודה לא די במקצת מדם התמצית אלא מקצת דם הנפש. (עפ"י חזון איש שם. ובאר דברי הרמ"א שלכתחילה יש להמתין לכל דם הקילוח, היינו עצה טוב למגדר מילתא, שאם ימהר, לפעמים ימהר קודם התחלת הקילוח).

בשו"ת שבט הלוי (ח"ה פז) כתב לפקפק על כיסוי הנהוג במשחטות גדולות, שהדם של עשרות אלפי עופות מתקבץ לתוך אמבטיה גדולה, ומכסים מעט מן הדם בצדדים – והלא אף על פי שבדבר לה יש בילה, מכל מקום טבע הדם להתעבות ולהיקרש וספק גדול אם בכיסוי שבצדדים מתקיים כיסוי לדם של אלפי העופות, אפילו בגדר 'מקצת דם'. (ונשאר ב'צריך עיון רב' ולא הכריע איסור או התר).

'איכא בנייהו דצריך ולא צריך' – יש מפרשים להפך מפרש"י, שללשון ראשונה 'כל שאין היוצר צריך לכתשו' – דוקא אם אינו צריך לגמרי, אבל צריך ולא צריך – אין מכסים בו. ולהפך ללשון אחרונה. ולהלכה יש להחמיר (הן לפרש"י, שהלכה כלשנא בתרא, הן לפרוש השני, יש לחוש ללשנא קמא). (עפ"י רא"ש ור"ן ורשב"א.
הר"ן מפרש 'צריך ואין צריך' – שיש שכוחים אותו ויש שאינם כותשים).

(ע"ב) 'היה מהלך במדבר ואין לו אפר לכסות, שוחק דינר זהב...' – ואם אין לו כעת אפשרות לכסות כדת – כתב הרשב"א (תורת הבית א, ה) שאסור לשחוט. (וע' במובא לעיל לא שאפשר שהוא מדרבנן).

'שוחק דינר זהב ומכסה... שורף טליתו ומכסה...' – כשיטת בית הלל בסמוך. ופרשו התוס', (וכן נקט הריטב"א), שאף על פי שאין אלו מגדלים צמחים, אפשר לכסות בהם היות ונקראים 'עפר'. (ועפר המדבר אינו קרוי 'עפר' כלל, שסתם עפר הוא זה המגדל צמחים, ולכך אין לכסות בו).
ואולם יש מפרשים שהכלל שאמר רשב"ג, 'כל דבר שמגדל בו צמחים מכסין בו' – אינו מוסכם, וחכמים חולקים וסוברים שגם דברים שאין מגדלים צמחים כשרים לכסות. (ולפי זה, מה שאמרו 'היה מהלך במדבר' מדובר כשאינו שם אלא חול גס (וצריך לגרוס לפי"ז 'היה מהלך במדבר – שורף טליתו, בספינה – שוחק זהב' שהרי אם כגרת הספרים שלנו, עד שאתה מצריכו לשחוק דינר זהב, ישחק אדמת המדבר. ראשונים), אבל עפר הדק שבמדבר – כשר. רמב"ן; רא"ה; ר"ן – עפ"י בעל השאלות).

'בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות: אפר פרה ועפר סוטה' – באמירת **אנכי עפר ואפר** השפיל עצמו לשני הקצוות, מעולם לא היה דבר חשוב, (כעפר הזה שאעפ"י שניתן לעשות ממנו כלי או לגדל בו צמחים, מעולם לא היה בו צורה חשובה), ולעולם גם אינו מעותד להיות דבר חשוב (כאפר, שאעפ"י שהיה בו בעבר צורה חשובה, עתה אינו כלום, אינו בר גיבול ואינו מגדל צמחים).

ובשכר שתי בחינות שפלות אלו, (שהן כנגד 'דע מאין באת ולאן אתה הולך'), זכו בניו לאפר פרה – המטהר את הטמא מכאן ולהבא, ועפר סוטה – לברר שהיתה מקודם טהורה עד עתה. ושניהם מדה כנגד מדה. (בית הלוי – וירא. וראה: העמק דבר – וירא; מרומי שדה – סוטה יז).

דף פט

'שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע... לכסא הכבוד' – הכסא רומז ליראה, (והתכלת הוא גוון היראה, כמו שאמרו בזהר ס"פ שלה. ועל כן דומה לרקיע שהוא בחינת כסא הכבוד, כמו שנאמר השמים כסאי) ועל ידי היראה נכבשת התאוה; –